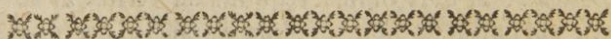

poris adesse, is certo nouit, animam esse immortalem. Ex his intelligis, recte nos affirmasse, §. 349. illi veritatem esse certam, qui nouit rationem sufficientem, cur subiecto conueniat praedicatum. Requisita enim ad veritatem omnia determinant et efficiunt, vt praedicatum conueniat subiecto, adeoque rationem constituunt sufficientem, ex qua intelligi potest, cur praedicatum tribuatur subiecto.

§. 404. Colligitur hinc, vi oppositorum, quaedam tantum requisita constituere rationem insufficientem, cur praedicatum subiecto sit tribuendum.

E. gr. qui nouit, animam quidem, ob simplicitatem suam, ex sua natura et principio interno, esse indestructibilem, ignorat autem, num anima in statu idearum distinctarum versetur, item, num memoriam status sui praeteriti conseruet, is aliqua tantum requisita ad immortalitatem animae agnoscit, atque adeo rationem quidem, sed insufficientem nouit, cur anima dicatur immortalis. Ex his nunc opinor, intelliget quisque, quid sit veritas probabilis. De qua exponet caput sequens.

CAPVT IV.

DE

VERITATE PROBABILI.

§. 405.

QVEMADMODVM, certos nos esse vel de veritate vel de falsitate propositionis cuiusdam, diximus, cum conuenientiam aut disconuenientiam praedicari cum subiecto tam distincte perspicimus, vt nulla oppositi formido locum obtineat (§. 348.), et cum omnia requisita ad veritatem adesse nouimus (§. 403.); ita contra propositio illa nobis est *probabilis*, in qua praedica-

dicatum subiecto tribuitur ob quaedam tantum requisita veritatis, adeoque ob rationem insufficientem. Ut adeo *iudicare probabiliter* recte dicamus, cum a quibusdam ad veritatem requisitis, siue a nonnullis circumstantiis, ad rei existentiam, concludimus.

Qui e. gr. in adolescente quodam obseruat 1) ingenium excellens et alacre, 2) discendi cupiditatem, 3) laborem indefessum, 4) subsidiorum ad studia tractanda copiam, 5) fidelem institutionem, atque, ob has circumstantias, iudicat, hunc puerum fore aliquando virum eruditum, et euasurum esse ornamentum reipublicae litterariae, is probabiliter iudicat. Aliqua enim tantum requisita ad veritatem nouit. Nescit enim, num ingenii vigor, morbo vel alio casu facile corrumpendus, continuo sit permanens; nescit praeterea, num adolescens, in vitia flecti cereus, diligentiam sit continuaturus. ARISTOTELES *probabile* quondam vocauit illud, *quod videtur omnibus, vel pluribus, vel sapientioribus*. Quam vero notionem probabilitatis esse reiiciendam, coram demonstrabo. Clar. RÜDIGERVS, qui in doctrina de probabilitate egregias affert meditationes, omnibusque palmam praeripit, *probabilitatem* generatim vocat ratiocinationem, qua ex plurium sensuum conuenientia in suppositione seu hypothese quadam, sensui immediate haud obuia, concludimus, certitudine omni exceptione haud maiore. Conf. *de Sensu veri et falsi, Lib. III. Cap. I. §. 10.* Conuenientia autem plurium sensuum in hypothese quadam in eo consistit, quod *hypotesis* sit veluti principium, et plures illae sensiones, tamquam effectus ex sua causa et conclusiones inde explicantur. *Hypotesis* enim est propositio, quam ideo pro vera adsumimus, quia proprietates et effectus rei inde commode explicantur. Siue *hypotesis* est, secundum WOLFIVM, sumtio eorum, quae esse, demonstrari nondum potest, tamquam essent, rationis reddendae gratia. E. gr. si quis Medicorum hanc propositionem assumeret, *animam effectiue et physice agere in corpus, et corpus effectiue et physice agere in animam*, quia phaenomena, in corpore humano ita commode possent explicari; tunc haec sumtio propositionum, quae nondum demonstrari possent, diceretur *hypotesis*. Si e. gr. Copernicani assument hanc propositionem: *terra mouetur*; tunc haec pro-

positio dicitur hypothesis Copernicana, quia inde sensiones et phaenomena, maxime in corporibus coelestibus, commodissime explicari possunt. Quae hypothesis est probabilis, si nulla sensionum et phaenomenorum ipsi repugnat, sed cum ea optime conuenit. Si vero aliqua phaenomena repugnant plane, tum hypothesis est falsa.

§. 406. Ex definitione §. 405. suppeditata patet: *I. Hoc probabiliorum esse propositionem, quo plura requisita ad veritatem adsunt, ob quae praedicatum subiecto tribuitur. II. Omne probabile esse debere quoque possibile. Cum enim in omni probabilitate quaestio sit de existentia rei (§. 405.); omnis autem existentia supponat possibilitatem (per princ. metaphys.): manifestum est, omne probabile debere quoque esse possibile. III. Non omne autem id, quod est possibile, esse probabile, itidem hinc discis. Cum enim a posse ad existentiam nulla sit consequentia (per princ. metaphys.), in probabilitate autem rei supponatur phaenomeni existentia (§. 405.) palam est, illud, quod mere possibile est, non esse statim probabile. Propositiones has illustrabimus exemplis.*

E. gr. si in Titio, adolescentulo, obseruas discendi cupiditatem, fidelem item institutionem, ingenium excellens, subsidiarum copiam; tum probabilius est, Titium fore doctum, quam cum tantum in ipso obseruas discendi cupiditatem, nullam autem ingenii dexteritatem, nulla subsidia nullamque institutionem. Haec ad primam propositionem. Non omne id, quod est possibile, esse probabile, hoc ex exemplo discas. Possibile e. gr. est, te hac hora 1000. nummos aureos accipere ab amico Caio; non enim inuoluit contradictionem. Sed non est probabile, quia nondum circumstantiae quaedam nec phaenomena apparent, ob quae iudicare queas, te esse accepturum a Caio 1000. nummos aureos. Fac autem, 1) Caium esse diuitem, 2) Caium debere tibi 1000. nummos aureos, 3) promississe sancte, se velle soluere hac hora summam debitam; tum non nullae

DE V
 nulla apparen
 licet queas, te
 reus Probabi
 penitiae d
 le. Sollicit
 get, quia in
 nobis etiam
 cemas in m
 affirmamus e
 §. 407
 logitimum d
 praemissur
 E. gr. M
 babilium act
 actionum e
 ro ratiocin
 moras ma
 rationem se
 syllogismus
 Hanc syllo
 cum, item
 argument
 quibus qu
 ue, vel ph
 nibus ex
 §. 408
 rum sine
 lem sine d
 ria quare
 sine syllo
 dianae p
 logitimum
 dicitur.
 biles (§.
 riam sy
 ratiocin

nullae apparent circumstantiae, ob quae iudicare probabiler quæss, te esse accepturum hac hora 1000 nummos aureos. Probabile itaque est, te accepturum esse summam pecuniae debitam, et quia probabile est, est quoque possibile. Solicite profecto rō possibile debet a probabili distinguui, quia in moralibus haec differentia persaepe multum nobis vsū praestat. Stolidam, e. gr. spem illam esse, docemus in moralibus, quae nititur possibilibus, illam autem affirmamus esse rationalem, quae nititur probabilibus.

§. 407. Haftenus de propositione probabili. Syllogismum dicimus illum *probabilem*, in quo alterutra praemissarum est propositio probabilis.

E. gr. Plebei homines, qui secundum conscientiam probabilem actiones instituunt atque bonitatem vel prauitatem actionum ex rationibus externis aestimant, sic saepenumero ratiocinantur: *Quidquid pastor, voluntatem Dei sciens, et morum moderator, suscipit, illud licitum est. Atqui pastor salutationem suscipit. E. Salutatio est licita.* Hic syllogismus est syllogismus probabilis, quia maior propositio probabilis. Hunc syllogismum veteres vocabant syllogismum *dialecticum*, item *topicum*. Loci enim topicī erant apud veteres argumentationum probabilium quasi promi condi. De quibus quidem locis topicis, quid existimandum sit, quidue, vel philosopho, vel oratori profint, sincere in ipsis lectionibus exponetur.

§. 408. *Discrimen itaque, quod inter demonstratiuum siue apodicticum syllogismum, et syllogismum probabilem siue dialecticum, reperitur, non in forma, sed in materia quaerendum est. Demonstr.* Cum demonstrationem siue syllogismum demonstratiuum non nisi ingrediantur praemissae certae et indubiae (§. 386.), syllogismum autem probabilem siue dialecticum ingrediantur, tamquam praemissae, propositiones probabiles (§. 407.), praemissae autem constituunt materiam syllogismorum (§. 246.); consequens est, ut ratiocinationis demonstratiuae et probabilis discrimen

men sit in materia quaerendum, neque adeo syllogismus demonstratiuus et dialecticus siue probabilis differant nisi principiis.

§. 409. *Propositio, quae nobis probabiliter vera est, potest esse falsa. Demonstr.* Cum propositio illa nobis probabiliter vera sit, in qua praedicatum tribuimus subiecto ob quaedam tantum ad veritatem requisita et ob rationem insufficientem (§. 405.); facile vides, posse etiam praedicatum illud, quod ob quaedam ad veritatem requisita et ob rationem insufficientem subiecto tribuitur, subiecto repugnare. Nondum enim rationes adsunt completæ, quae efficiunt, vt praedicatum necessario competere debeat subiecto. Si itaque praedicatum, quod subiecto ob rationem insufficientem in propositione probabili tribuitur, potest etiam subiecto repugnare; tunc autem, cum subiecto repugnat praedicatum, propositio dicitur *falsa*, (§. 330.): patet, propositionem, quae nobis probabiliter vera est, posse esse falsam.

E. gr. Rusticus iudicat, saltationem esse licitam, quia pastor, discrimen boni mali que optime sciens, saltat. In hac propositione: *saltatio est licita*, rusticus praedicatum *to licitum esse* tribuit ob rationem insufficientem. Ita enim sententiam fert: *Saltatio est licita, quia pastor saltat*. Potest igitur propositio rustici: *saltatio est licita*, quae ipsi probabiliter vera est, reuera esse falsa. Haec de probabilitate in genere. Nunc ad species probabilitatis sigillatim pertractandas descendemus, atque hic doctas Cel. RÜDIGERI meditationes secuti, probabilitatem 1) *historicam*, 2) *physicam* 3) *politicam*, 4) *practicam* denique distincte exponemus.

§. 410. Ad veritatem vel experientiae ope, vel per demonstrationem siue a priori peruenimus (§. 350.). Cum vero ipsi nec omnia experiri et a posteriori inuenire

uenire possumus, neque etiam nexus omnium nostrorum assertorum cum suis primis principiis introspicere; opus est, ut multa etiam, quae alii sunt experti, aut ab aliis referuntur, credamus.

§. 411. Ex quo vides, recte ex finitudine intellectus deduci originem *fidei philosophicae scil.*, quae nihil aliud est, quam assensus, propositioni datus ob testimonium alterius.

§. 412. Si itaque fides est assensus, quem propositioni cuidam praebemus ob testimonium alterius (§. 411.): perspicuum est, rationem, cur in fide quid pro vero habeamus, esse auctoritatem personae narrantis.

§. 413. Cum vero personae narrantes, et ob ignorantiam dexteritatisque defectum possint, et ob malitiam velint nos sapientum pro decipere, falsumque pro vero obtrudere: requiritur, ut cautiones quaedam tradantur, doceaturque, quodnam sit probabiliter verum, quodnam probabiliter falsum in narratione factorum siue historiarum. Regulas igitur *probabilitatis historicae* percenseamus oportet.

§. 414. In omni itaque fide humana et probabilitate adeo historica, attendas ad sequentes circumstantias: I) Ad testem, siue personam, quae factum aliquod narrat. II) Ad rem ipsam, quae refertur. III) Ad modum narranti.

§. 415. Testium siue personarum narrantium non eadem est auctoritas. Adeoque ad hominum, factum narrantium, diuersitatem deber attendi.

§. 416.

§. 416. Quod ad diuersitatem testium attinet, diuersitas illa conspicitur 1) *ratione intellectus*, 2) *ratione voluntatis*, 3) *ratione denique sensuum*.

§. 417. *Ratione intellectus* alii sunt testes prudentes et intelligentes, iudicandique dote instructi, alii sunt simplices, vecordes, et de faece plebis.

§. 418. *Ratione voluntatis* testes sunt vel neutrorum partium, vel vni parti magis obnoxii, et, vti vocantur, interessati, item sunt vel probi, vel improbi et mendaciis assueri.

§. 419. *Ratione denique sensuum* testes sunt vel testes oculari, qui factum coram intuiti sunt, vel sunt testes auriti, qui, quidpiam factum esse, ab aliis acceperunt. Atque hi testes auriti vel sunt coaeui, i. e. eo tempore vixerunt, quo factum aliquod euenit, vel sunt recentiores, qui, quidquid narrant, a coaeuis acceperunt.

Hac diuersitate testium praestructa, nunc facile inde formabuntur regulae et leges probabilitatis historicae.

§. 420. Regulae autem et leges probabilitatis historicae commodissime his comprehenduntur positionibus:

I. Probabilius est testimonium viri prudentis, et iudicandi maturitate gaudentis, quam hominis simplicis et rudis, si res narrantur, quae attentionem aliquam iudiciumque requirunt.

Si e. gr. narrantur phaenomena naturae, vel recensetur peculiaris aliqua et paradoxa viri eruditi opinio, tunc tutius credes Caio, cuius dexteritas et iudicii *ακριβεια* tibi iam perspecta est, quam Titio, qui, cum sit homo obesae naris, nimiumque simplex, ea cum attentione, qua debebat, phaenomena, in regno physico obuia, opinionemque viri alicuius eruditi, neutiquam considerasse praesumitur.

II. Cum

II. Cum vero facta narrantur, quae non nisi usum sensuum, nec multam adeo attentionem requirunt; testimonium hominis plebei et rudis eandem meretur fidem, quam erudiri cuiusdam et prudentis viri, quin immo nonnumquam maiorem, si scilicet et affectus suspicio adsit, et partium studium metuitur.

E. gr. Cum homo plebeius et simplex narrat, Titium Caio inflixisse alapam; tunc ipsius testimonium, ceteris paribus, eadem gaudet probabilitate, qua gaudet Sempronii, tamquam hominis docti, narratio. Quin etiam, quia homo eruditus et prudens, perspectis narrationis consequentiis, veritatem saepe reticet, in pluribus casibus homini simplici facti consecutiones nescienti, adeoque factum fideliter narranti, tutius creditur.

III. Testi, quem partium studio occupatum esse, ex nonnullis circumstantiis colligimus, parum fidei haberi debere, ratio edocet; cum contra ea viro, quem neutrarum partium esse, ex narrationis circumstantiis concludimus, maior sit habenda fides.

Si vero scire vis, num testis studio partium sit occupatus, et vel amori, vel odio, aliquid det; attendas, oportet, ad complures *περιόσεις*, ad patriam scilicet, religionem, sectam, familiam, etc.

Si e. gr. ex ephemeridibus aut annalibus, ab homine Gallicae nationis conscriptis, percipis, Germanos a Gallis esse fugatos victoriamque Gallos reportasse; tunc fallax adhuc est scriptoris fides. Hinc itidem intelligis, cuius fidei sint ea, quae Pontificii de LUTHERO, eiusque ortu et obitu maxime referunt. Plura coram.

IV. Auctoritas testis oculati potior est testimonio testis auriti, illique semper tutius creditur, quam huic.

Ratio in promptu est. Quidquid enim quis per auditum et famam accepit, id plerumque est eiusmodi, ut a veritate multum abluat. Cum enim Caius narrat factum aliquod Titio; tum Caius de suo quid addere solet. Titius idem factum refert Sempronio, atque itidem de suo quid immiscet.

Sem-

Sempronius facit similiter, vt tandem factum non videatur esse idem. Fama enim crescit eundo. Quo fit, vt testis auritus eam fidem non mereatur, quam meretur testis oculatus.

V. Si qua tamen fides nonnumquam tribuenda testi aurito: attendas, num testis auritus sit vir prudens, aut num sit de faece plebis. Sin illud, tutius credes; sin hoc, suspectior est fides.

VI. In testimonio, quod exhibet testis auritus, vel maxime inquiras, quoad eius fieri potest, in auctorem primum narrationis, et a quibus tandem incunabulis profecta sit fama. Sic, solícite inuestigata historiae vltima origine, facile, cuius sit fidei testis auritus, perspicies.

VII. Quod testes coaeui narrant, probabilius iudicatur, quam quod homines, qui multo post vixerunt, referunt.

VIII. Si idem, quod testis coaeuus narrat, plures, eodem modo iisdemque circumstantiis, narrant; tum nescio, an probabilitati testimonii, a coaeuo latius, quid addi possit.

Hae sunt potiores regulae, quas, oportet, ante oculos habeamus, si quidem in credendo minus voluerimus falli. Atque hae quidem, vt vides, spectant ad testem ipsum. Nunc, quae cautiones, ratione facti, siue rei narratae, obseruari debeant, strictim percontabimus.

§. 421. I. Si quod factum narratur, in quo circumstantiae occurrunt, sibi inuicem repugnantes, tum vero nulla adest probabilitas.

Quoties enim circumstantiae facti sibi contradicunt, toties impossibilia adferuntur. Cum vero omne probabile debeat esse possibile (§. 406.); intelligitur, vbi repugnantia siue contradictio circumstantiarum locum habet, ibi nullum locum habere possibilitatem, adeoque etiam nullam probabilitatem.

II. Si factum insolitum mirabile narratur, idemque num probabiliter verum sit, nosse cupis, attendas ad sequentia:

a) Cum rem mirabilem vnicus testis narrat, non adeo multum ipsi fidei habetur. Potuit enim, quod saepissime fit, imaginatione decipi. b) Cum vero eandem rem mirabilem insolitamque plures, probatae ceteroquin fidei, viri, iisdem sub circumstantiis, referunt, et iurciurando quoque confirmant id, quod factum viderunt; multo probabilius est, reuera, id quod narratur, contigisse.

§. 422. Ad modum denique narrandi quod attinet, obserues, ea, quae historice narrantur, plus mereri fidei, quam quae poetice et oratoriae recensentur. In historica enim narratione simplicia reperiuntur cuncta, ornatuque, tamquam veste, detracto, nuda. Quae vero contra poetice commemorantur aut oratoriae, in iis multum a simplicitate ingenua recedi reperies, omniaque coloribus, ambitiose quaesitis, exornari videbis, ita quidem, vt veritas, multis pigmentis fucoque inani tecta, vix, ac ne vix quidem conspiciatur.

§. 423. Haec quidem, quae haecenus de probabilitate historica disputauimus, tantum ad testimonium auctoritatemque humanam referri volumus. Quae enim testimonio diuino confirmantur, hoc sunt certiora, quo minus Numen veracissimum fallere no-uit.

Ex his denique vides, facta tantum credi. Dogmata enim vniuersalia certitudinem suam obtinent ex demonstrationibus. Si vero quis dogmata vniuersalia ob testimonium alterius tantum credit, parum sollicitus de rationibus internis, quae ipsum ad assensum commoueant, eum, dicimus, occupatum esse *praecudicio auctoritatis*, de quo supra §. 336. Exinde porro nunc liquet, quam praepostere agant, qui, veritatem confirmaturi, testimoniis, hinc inde operosius conquisitis, eam stabilitum eunt, auctoritati, quam argumentis, ponderis plus tribuentes.

§. 424. Nunc ad probabilitatem hermeneuticam. Probabilitas hermeneutica inferuit nobis in interpretando siue in sensu alicuius scriptoris eruendo. Fit scilicet per saepe, vt sermo alicuius scriptoris multipliciter admitat interpretationes, quarum quae-
nam sit probabiliter, ex legibus probabilitatis hermeneuticae est definiendum.

§. 425. Probabilitas autem hermeneutica est, cum a quibusdam, in scripto auctoris obuiis, circumstantiis, e. gr. verborum significatione, posita connectione, scriptoris aetate, fine et affectu, ad sensum scriptoris concludo.

Sensus auctoris est conceptus ille scriptoris, quem per verba in animis legentium et audientium scriptor vel loquens vult produci. Si ex legitimis principiis de sensu auctoris, quem ipse intendit, iudico, in eoque inuestigando laboro, dicor auctorem *Interpretari*; et *interpretatio* est actus, quo eruimus sensum auctoris.

§. 426. Vt vero, si sensum alicuius scriptoris eruere volueris, distinctius scias, quomodo ipsum coniectando assequi possis; sequentes propositiones, tamquam leges probabilitatis hermeneuticae, obserues. I. Cum sensus scriptoris per verba significetur (§. 425.), consequens est, vt, qui sensum auctoris eruere cupit, linguam, qua scriptor mentem suam explicauit, probe calleat eiusdemque linguae idiotismos habeat perspectos. Vnde II. interpretes illos, in eruendo scriptoris sensu, falli et labi oportet, qui versionibus siue translationibus fidunt aliorum, linguam, qua auctor quis scripsit, minus intelligentes. III. In interpretando probe attendendum ad scriptoris affectum, sectam, munus, aetatem, scopum, etc. Hinc IV. peropus est, vt descenda-

mus

DE V
 scribamus i
 volumus, ill
 melioris, e
 itis de scri
 Optime
 Cap. II. §. 7.
 vniuersa, et q
 quod sanne
 V. Ex
 amore, neq
 quibuscumq
 VI. In
 tia sollicit
 lis sensum
 scriptoris
 Vnde
 qui cum de
 pus verba
 et extra co
 sapientiam
 mouit ab
 VII
 Auditorio
 ter veru
 Sapient
 dixit aut
 fuit explic
 VIII
 rendum,
 circumsta
 uis alius
 IX.
 da est o
 sibi con
 do exig
 BAV

scendamus in systema auctoris, quem interpretari volumus, illumque diiudicemus ex notionibus domesticis, atque adeo caueamus, ne ex notionibus nostris de scriptorum sermone iudicemus.

Optime CLERICVS in *Arte critica* Part. II. Sect. II. Cap. II. §. 7. et 8. Oportet, inquit, *veluti nostrarum opinionum obliuisci, et quaerere, quid veteres illi magistri senserint, non quod sentire debuissent nobis videretur, ut saperent.*

V. Ex quo porro patet, oportere, ut neque cum amore, neque cum odio personali, aut praecudiciis quibuscumque ad interpretationem accedamus.

VI. In interpretando antecedentia et consequentia sollicitè sunt conferenda, nec, si probabiliter velis sensum auctoris assequi, extra contextum verba scriptoris sunt consideranda.

Vnde non mirum, turpiter falli eos in interpretando, qui cum de sensu auctoris alienius existimare volunt, saepius verba auctoris, ab alio, forte auctori inimico, allegata, et extra contextum posita, in subsidium adhibent. Fit id saepissime in controuersis, id quod pluribus coram demonstrabo.

VII. Loca auctoris parallela sunt conferenda studiosius, si, quisnam sit sensus auctoris probabiliter verus, velis feliciter inuestigare.

Saepe enim id, quod paullo obscurius in vno loco dixit auctor, in altero clarius enunciauit, ut adeo obscuriora sint explicanda ex clarioribus.

VIII. Sensui literali et proprio tamdiu inhaerendum, quamdiu sensus literalis et proprius cum circumstantiis textus melius conuenit, quam quibus alius improprius.

IX. Benignior et sanior interpretatio praeferenda est odiosae, nec facile praesumendum, aliquem sibi contradicere. Id quod aequitas in interpretando exigit.

Plures regulas adducere non vacat, cum de arte interpretandi peculiaribus compendiis exponi soleat. Has interim positiones, exemplis, et theologiceis, et philosophicis, vberius coram illustrabo.

§. 427. Accedimus nunc ad *probabilitatem physicam*, quae est, cum ex pluribus phaenomenis siue fensionibus concludimus ad causam aliquam physicam ac modum, qui producit effectum. Conf. RÜDIGER *de sensu V. et F. Lib. III. Cap. V.*

Sic e. gr. probabile est, fluxum et refluxum maris a pressione lunae dependere, quia multa phaenomena adfunt, quae efficiunt, vt ad pressionem lunae, tanquam causam fluxus et refluxus maris, concludere possim. Conf. HAMBERGERI *Physic. §. 747. seqq.* Haec probabilitas est physica.

§. 428. Circa probabilitatem itaque physicam sequentes obseruari volo cautiones. *α)* Si causam aliquam probabilem physicam vis eruere, requiritur, vt phaenomenon assumatur exploratum, illiusque saltem notio clara formetur. Hic igitur obseruentur, necesse est, regulae, circa experientiam supra §. 354. seqq. traditae. Quas quidem regulas, circa experientiam obseruandas, si minus habueris ante oculos, facile fit, vt foetum imaginationis, adeoque chimaeram pro phaenomeno habeas. *β)* Similis cautio est adhibenda in phaenomenis, quae ab aliorum recensione supeditantur. Hinc in subsidium sunt adhibendae regulae, quas circa probabilitatem historicam §. 420. tradidimus. *γ)* Si phaenomena fuerint rite explorata, tum omnes causae possibiles phaenomeni sunt inuestigandae. *δ)* Ex omnibus causis possibiliibus sunt assumendae illae, quae cum reliquis circumstantiis quam optime conueniunt.

§. 429. Quod ad *probabilitatem politicam*, quam nunc exponemus, attinet, eam, scito, in eo consistere, cum ex pluribus alicuius personae phaenomenis colligimus indolem animi eiusdem personae.

Sic e. g. cum in Caio statum corporis ad ostentationem compositum, grauem incessum, sesquipedalia verba, studium decori, cetera, obseruo; tum ex his circumstantiis probabiliter colligo, Caium esse *ambitosum*, siue, Caium secundum hanc regulam agere: quidquid honorem mihi offert, illud mihi bonum, et illud suscipio. Item: Caium in Titio obseruas faciei hilaritatem, iocandi studium, inconstantiam, prodigalitatem, et propensionem ad otium fugamque laboris; tum ex his sententibus, siue phaenomenis colligis probabiliter, Caium esse *voluptuosum*, siue sanguineum, atque illum maxime secundum hanc regulam agere: quidquid mihi iucundum est, et sensus titillat, illud mihi bonum est, illudque suscipio. De hac probabilitate politica, qua ex signis propensionum ad ipsas animi propensiones concludimus, agitur specialius et cum applicatione in ethica characteristica.

§. 430. *Probabilitatem denique practicam* RUDIGERVS de Sens. V. et F. Lib. III. Cap. VIII. vocat illam, qua ex principiis physicis aut moralibus futurum aliquem praedicimus euentum.

E. gr. Cum principiis alicuius minister, vsu rerum subactus, praedicat probabiliter, hanc illamque rempublicam collapsam iri; tunc certas quasdam circumstantias obseruat in republica, quam affirmat subuersum iri, quas adfuisse meminit in aliis rebus publicis, quae euerfiones funestas expertae sunt. Adeoque ex collatione similibus circumstantiarum expectat euentus similes, idque probabiliter. Quae expectatio euentuum similibus in probabilitate practica apud politicos vtramque facit paginam; id quod vberius demonstratum dedi in *dissert. de expectatione casuum similibus in praxi morali saepius fallaci*, quae in meis exercitiis academ. et scholast. p. 303. reperitur. Ibi quoque cautiones quasdam allegavi, in expectatione casuum similibus, adeoque in probabilitate practica, obseruandas. Pertinet huc quoque argumentum ab *analogia* desumptum, quod inter argu-

menta probabilia omnino referri meretur. Argumentamur hic a simili ad simile, quia similitum similis est ratio. Hoc argumentum nonnulli adhibent, cum bruta animabus, iisque immaterialibus, gaudere, probare volunt, item, cum, animam post mortem in statu idearum distinctarum vereri, probant, de quo copiosius disseram in recitationibus. Quae de probabilitate *vulgari*, item de *probabilitate naturae* *ἀρθεωρον*, quam RÜDIGERVS vocat, et de probabilitate *medica* dici adhuc poterant, ea, qua decet, fide et perspicuitate in ipsis lectionibus adferemus. Praeterea LVDOV. MART. KAHLII *Elementa logicae probabilium*, Hal. 1735. edita, adhibenda sunt.

§. 431. Cum probabilitate est connexa opinio, quae est propositio insufficienter probata. Propositio autem *insufficienter probatur*, si ex principiis nondum certis deducitur.

E. gr. haec propositio: *dantur incolae lunae*, est opinio. Cum enim haec propositio nitatur principiis nondum certis: facile vides, eam insufficienter probari, adeoque in numerum opinionum referendam.

§. 432. *Colligi hinc potest, opinionem aliam esse probabilem, aliam improbabilem. Demonstr.* Cum opinio sit propositio, insufficienter probata et principiis incertis nixa (§. 431.), non autem omnia incerta sint probabilia, sed quaedam incerta nitantur *principiis precariis*, quae omni ratione destituta, vel sine probatione sumuntur: facile vides, non omnem opinionem esse probabilem, sed dari quoque opinionem improbabilem. Ut adeo opinio recte diuidatur in probabilem et improbabilem.

§. 433. *Omnis opinio est mutabilis. Demonstr.* Cum opinio sit propositio, probatione insufficiente et incertis principiis nixa (§. 431.): fieri potest, ut quis probationem insufficientem, qua nititur opinio, perspi-

perspiciat, et cognita opinionis falsitate, assensum eidem ulterius deneget. Quo ipso, opiniones mutabiles esse, intelligis.

§. 434. Porro hinc liquet, opiniones probabiles posse esse saepe falsas. *Demonstr.* Si verum est, propositionem probabilem posse esse falsam (§. 309.): recte affirmantur, opiniones probabiles posse esse falsas.

CAPVT V.

DE

MEDITATIONE LEGITIME
INSTITVENDA ET VERITATE PER
EAM INVESTIGANDA.

§. 435.

HACTENVS actum de veritate certa et probabili. Nunc specialius ostendendum nobis est, quomodo operationes mentis nostrae dirigere debeamus, vt veritates facilius inueniamus, veritatumque connexionem distinctius perspiciamus, siue, quod idem est, quomodo debeamus meditari. *Meditari* enim dicimus, cum cogitationes nostras bonae methodi legibus conuenienter ita applicamus, et eo dirigimus, vt veritates ex veritatibus, notiones scilicet ex notionibus, propositiones ex propositionibus, eruamus, et *meditationem* dicimus cogitationum nostrarum applicationem ad veritatem inuestigandam, bonae methodi legibus conformiter.

§. 436. Ex notionibus, quas vsu loquendi confirmari, coram ostendemus, fluunt hae positiones tamquam confectaria. I. Bonam methodum et medita-

M 3

tionem